

Zutphen vijftig jaar geleden: 1963 (I)

Theo Hebing

IJssel dichtgevroren

3 januari 1963 – De IJssel bij Zutphen is dichtgevroren, maar stroomopwaarts ‘zit’ de rivier nog niet. Wel neemt ook daar het drijfijis toe.

Diverse dorpen en buurtschappen in de Achterhoek en de IJsselstreek, die door stuifsnieuw geïsoleerd waren, werden in de loop van woensdag weer bereikbaar. In tal van gemeenten is met man en macht gewerkt om de wegen weer begaanbaar te maken. In de gemeente Brummen is de buurtschap Cortenoever uit zijn isolement verlost. Ook in Leuvenheim is de situatie aanmerkelijk verbeterd. Een knelpunt vormt nog de toestand in de buurtschap Tonden. Vanmorgen is daar een aanvang gemaakt met het weer berijdbaar maken van de onder sneeuwmassa's bedolven wegen.

Vanmorgen is het gaan ijzelen, met als gevolg dat de wegen in de Achterhoek en de IJsselstreek behoorlijk glad werden. De bussen reden op het ogenblik dat wij deze regels schreven, nog vrij normaal. Er werden vertragingen genoteerd van tien tot vijftien minuten.

Met zwaar materieel wordt gepoogd de wegen rond dorpen en buurtschappen in de omgeving van Zutphen weer begaanbaar te maken. (Stedelijk Museum Zutphen, collectie Zeylemaker)

Trein grijpt dorsmachine

16 januari 1963 – Op de onbewaakte overweg in de Lage Lochemseweg te Warken is dinsdagmiddag om tien minuten over één de dorsmachine ‘De Pol’ van de coöperatieve dorsvereniging ‘De Samenwerking’ gegrepen en geheel vernield. Brokstukken van de machine werden door de dieseltrein, een Blauwe Engel, ruim vijftig meter meegesleurd. De trein, die frontaal vrij zwaar werd beschadigd, kwam ongeveer honderd meter voorbij de overweg tot stilstand.

De beschadigde dieseltrein wordt door een rangeerlocomotief naar het station van Zutphen teruggesleept. (Stedelijk Museum Zutphen, collectie Zeylemaker)

De dorsmachine, waarachter een stropers gekoppeld was, werd getrokken door een tractor bestuurd door de twintigjarige landbouwer J. Groot Jebbink uit Warnsveld. De overweg was zó glad dat de tractor de dorsmachine er niet overheen kon krijgen. Toen het gevaarte midden op de rails stond,

begonnen de wielen van tractor ‘dol te draaien’. Ondanks de mist, die het zicht tot circa honderdvijftig meter beperkte, zag en hoorde de tractorbestuurder de trein naderen. Hij raakte niet in paniek, maar koppelde de tractor en de pers los. De dorsmachine kon hij uiteraard niet in beweging krijgen.

Noodremming

De machinist van de trein kreeg het gevaarte op de overweg pas vrij laat in het oog. Hij stelde onmiddellijk een noodremming in en haastte zich vervolgens uit zijn cabine de trein in. Na de botsing met de dorsmachine had de trein nog ongeveer honderd meter nodig voor hij tot stilstand kwam. Later is de Blauwe Engel naar het station van Zutphen gesleept, waar de wel wat geschrokken maar ongedeerde reizigers ruim een uur over tijd aankwamen. Niet zonder moeite slaagde men er met een takelwagen in om het wrak van de dorsmachine van de overweg te verwijderen.

Onhoudbare toestanden bij ‘Onderdak en Verzorging’

6 februari 1963 – Een voorname gevel aan de Zutphense Zaadmarkt. Wat daarachter schuilgaat, is het tehuis van de stichting ‘Onderdak en Verzorging’. Inderdaad, de 27 probleembejaarden en lichamelijk of geestelijk gehandicapten die aan de stichting zijn toevertrouwd, zijn er onderdak en worden zo goed mogelijk verzorgd. Maar de toestanden in het huis moeten beslist onhoudbaar worden genoemd.

Reuma- en andere patiënten slapen in vochtige kamertjes; hoog-bejaarden en zelfs blinden moeten vaak op handen en voeten de trappen op om hun koude slaapvertrekken te bereiken. De verwarming laat zo veel te wensen over dat enkele bejaarden van het huis wegens de koude in een zieken-

Een van de zolderkamertjes, die én koud én brandgevaarlijk zijn. (Stedelijk Museum Zutphen, collectie Zeylemaker)

huis moesten worden opgenomen. Men hoeft geen bouwkundige te zijn om te beseffen dat verbouwing van het tehuis een even moeilijke als kostbare onderneming zal zijn. Vooropgesteld dat men er – met het oog op de gevel – vergunning voor zou kunnen krijgen. De kolossale blinde zijmuren zouden een gerieflijker indeling van het pand trouwens vrijwel onmogelijk maken.

Ver beneden nul

Deze barre winter heeft geleerd hoe onhoudbaar de toestanden in het tehuis van Onderdak en Verzorging eigenlijk wel zijn. Op de slaapzaaltjes – hokkerige kamertjes met drie tot acht bedden – waren de temperaturen de afgelopen weken dikwijls heel ver beneden nul. De gloeiende staafjes aan de wanden (gewoonlijk gebruikt om kleine badcellen enigszins te verwarmen) sorteerden vrijwel geen effect. En door de slecht sluitende deuren en ramen tochtte aanhoudend de koude vrieswind naar binnen. Dit laatste euvel werd enigszins ondervangen met vellen doorzichtig plastic, die met punaises tegen de kozijnen waren geprikt. Het hielp iets maar niet veel, want het bleef te koud, zeker voor de bejaarden, die nu eenmaal niet zo gemakkelijk warm worden.

Brand‘veiligheid’

Nog even iets over de brandveiligheid. Als er in het oude pand een brand zou uitbreken, wat dan? Tien tegen een dat de bewoners van de etages zich niet tijdig in veiligheid zouden kunnen stellen. Toegegeven, vanaf de zolderverdieping, waar enkele kamertjes zijn getimmerd, leidt aan de achterkant van het gebouw een brandtrap naar beneden. Maar men moet wel bijzonder goed ter been zijn om deze trap snel te kunnen ‘nemen’.

Er moet ‘iets’ worden gedaan om de huisvesting te verbeteren. Dat vindt het bestuur van Onderdak en Verzorging ook. Maar wat? Tot een concreet en haalbaar plan kwam men nog niet. Er is naarstig met nieuwbouwideeën gespeeld. En men had voor het nieuwe tehuis reeds tal van geschikte plaatsen op het oog. Het is allemaal bij ‘spelen’ gebleven. Ook al omdat van gemeentewege werd en wordt gezegd dat er in de stad geen bouwterrein beschikbaar is. Wethouder W. Albers zegt hierover: ‘Het gaat hier om een autonome instelling, waarmee het gemeentebestuur als het er op aankomt niets te maken heeft. Dit wil echter geenszins zeggen dat B & W niet bereid zouden zijn om mee te zoeken naar een oplossing voor de problemen van de stichting.’

Uitstervingsstelsel

Het laatste geluid dat het dagelijks gemeentebestuur liet horen over deze zaak was het advies om voorlopig een ‘uitstervingsstelsel’ te gaan toepassen. Men zou moeten trachten de mensen uit andere gemeenten af te stoten. Slechts de Zutphenaren zouden dan overblijven en voor hen kon men misschien met een min of meer provisorische interieurverbouwing van het huidige pand voorlopig een behoorlijke huisvesting creëren. Op lange termijn was het dan wellicht mogelijk om aan de Hobbemakade, op de plaats van het Graaf Ottobad, een paviljoen te bouwen. Met

het bestuur van het Nieuwe Bornhof zou dan eventueel geregeld kunnen worden of en zo ja in hoeverre dit paviljoen onder het bejaardencentrum moest gaan ressorteren.

Vaststaat dat het tot heden altijd bij het uiten van suggesties en dergelijke is gebleven. Het bestuur van Onderdak en Verzorging heeft de indruk dat de moeilijkheden van het tehuis B & W maar matig interesseren. B & W geven van hun kant toe dat zij er bepaald niet warm voor lopen. En onderwijl duurt de onhoudbare toestand achter die voornamen gevel aan de Zaadmarkt 94 maar voort...

Verwarring rond ‘Wilhelminafontein’

5 maart 1963 – Vrij lang heeft de Zutphense gemeenteraad zich maandagavond beziggehouden met de Wilhelminafontein, die vroeger op de markt prijkte en nu – ‘goed geconserveerd’, aldus de voorzitter – is opgeborgen totdat men er een goede plaats voor gevonden zal hebben.

De door de Zutphense burgerij aan de stad geschonken fontein kwam ter sprake naar aanleiding van een verzoek van de Vereniging Koninginnedag om ‘onverwijld de nodige stappen te ondernemen, welke zullen leiden tot de heroprichting en ingebruikneming’ van dit monument. B & W berichtten de raad dat zij voornemens waren de fontein in de loop van de zomer te plaatsen in de rotonde van de Walraadshof, doch dit bleek helemaal niet waar te zijn. En de verdere formulering van een desbetreffend voorstel – ‘daarom kan dit stuk voor kennisgeving worden aangenomen’ – liet nogal wat aan duidelijkheid te wensen over.

‘Walraadshof’

De discussie begon een beetje vreemd. Enkele raadsleden bleken namelijk niet precies

‘De Polsbroek was oergezellig’

In onze rubriek ‘Tachtigjarigen aan het woord’ haalt de heer *H. Lammers* – overigens ‘pas’ 73 – herinneringen op aan de Polsbroek:

‘Kort na 1900 woonde ik met mijn ouders in een echte arbeidersbuurt. Dat was – u mag het wel weten – de Polsbroek. M’n vader was een schoenmakertje. Hij zwoegde dag en nacht voor een bescheiden stukje brood. Juweeltjes van schoenen maakte hij. Nee, niet met machines en zo, maar helemaal met de hand. Ze kostten zowat zeven gulden. Hij verkocht ze wel, maar soms moest hij vrij lang op z’n centen wachten.’

‘Daar in de Polsbroek kwamen veel huzaren en ook kolonials. Die twee groepen konden elkaar niet al te best verdragen. Ze schopten – vooral als er feest was in onze straat – nogal eens herrie. Want als de wijn is in de man... Midden in de straat stond een café, waarin militairen regelmatig slaags raakten.

Een kijkje in de Polsbroek; de foto is van rond 1900. Rechts het logement van Reekers. (Stedelijk Museum Zutphen)

Meestal was een of ander vriendinnetje de inzet, maar soms bakkeleiden ze ook wel om niks. En zo’n vechtpartijtje was heus geen kleinigheid. Er vielen niet alleen rake klappen, maar er werd ook kwistig met flessen en zelfs met stoelen gegooid. Eerlijk, meneer, de politie deed er in die dagen niet veel aan. De meeste agenten hielden zich op een veilige afstand. Ze keken naar de punten van hun schoenen of naar de sterren, en als het al te bar werd liepen ze kordaat een straatje om. Maar er was ook nog zoiets als een telefoon; zo’n ding waaraan gezwengeld moest worden. En als eraan gezwengeld was, dan verschenen de militaire patrouilles. Daar hadden de vechtersbazen over het algemeen niet van terug. In minder dan geen tijd wist die soldatenpolitie het kroegje radicaal schoon te vegen.’

‘Er werd veel feest gevierd in onze straat. Geen wonder overigens, want de stad bood – zeker voor een smalle beurs – vrijwel geen vertier. Dan denk ik ook aan Lippinkhof, die zich op feestelijke hoogtijdagen in een sportkostuum-met-belle-tjes stak. Hij rende dan rinkel-de-kinkel-de-kinkel op een draf door onze straat heen en weer. En toch was het al een heel dikke vijftiger. Hij werd er wel moe maar niet armer van, want er werd natuurlijk met een centenbakje gerammeld. Later, toen de hardloper van de Polsbroek niet zo best meer uit de voeten kon, trok hij met een pierement door de stad.’

‘In onze buurt woonden nogal wat bootwerkers. Dat waren kerels voor wie ik grote bewondering had. Als er schepen aan de IJsselkade lagen, dan namen zij het lossen aan. Er was toen nog geen mechanisch laad- en losgerei, zodat ze vaak dagenlang onder de zak of puntmand moesten. En dat niet zelden via gammele laddertjes en zwiepende loopplanken. Meestal was het grind, brik of zaad dat aan de wal gebracht moest worden.’

‘Er werd en wordt nog weleens smalend over de Polsbroek gepraat, maar heus meneer, ’t was een oergezellige straat, waaraan ik met heel veel anderen bijzonder prettige herinneringen bewaar.’

te weten waar zij de ‘Walraadshof’* moesten zoeken. Het raadslid Koning (CPN) vond het voorstel van B & W nogal vaag. En hij kreeg in dit opzicht wel enigszins gelijk van de voorzitter, die bij nader inzien meende dat het maar beter was om niet over ‘voor kennisgeving aannemen’ te spreken.

Volgens de heer Koning was er ten aanzien van de plaats die men de fontein zou moeten geven nader overleg nodig met de Vereniging Koninginnedag. De heer Ebbekink (PCG) vond de Walraadshof geen ongeschikte plaats, hoewel veel Zutphenaren de fontein er niet vaak zouden zien. Hij vroeg zich af of het wellicht mogelijk zou zijn het Oranjeplein* in het Deventerwegkwartier als plaats te kiezen voor de fontein. De heer Gies (PvdA) vond de Walraadshof niet bepaald de juiste plaats voor de fontein. Hij lanceerde dan ook de suggestie om het monument in de tuin van de Buitensociëteit te zetten aan de kant van het Slingerbos.

Jhr. mr. De Jonge (VVD) zei blij te zijn dat het monument er in ieder geval wás. Dit kon bepaald niet van alle stedelijke monumenten worden gezegd. Hij noemde in dit verband het gedenkteken dat destijds de plaats aangaf waar de Canadezen de IJssel overbrugden. Dit zuiltje verdween toen het IJsselterras werd aangelegd. Ook de jhr. De Jonge vindt de Walraadshof niet de meest geschikte plaats. Hij zinspeelde zelfs even op een terugkeer van de fontein naar zijn oude plaats op de Markt.

B & W weten het ook niet

Burgemeester S. de Jong gaf toe dat B & W niet goed wisten waar zij met de fontein moesten blijven. Destijds (in 1957) besloot de raad om het gietijzeren gevaarte te laten verhuizen naar de Walraadshof. Er waren toen echter al bezwaren tegen de gekozen plaats. Het betreffende raadsbesluit werd slechts gedeeltelijk uitgevoerd. Men beperkte zich namelijk tot

Ter gelegenheid van de troonsbestijging van koningin Wilhelmina in 1898 plaatste de gemeente op de Markt deze tijdelijke fontein. Het jaar daarop werd de definitieve, grotere fontein in gebruik genomen, die er kwam dank zij vrijwillige bijdragen van de burgerij. (Stedelijk Museum Zutphen)

het verwijderen van de fontein van de Markt.

Voor wat het herplaatsen betreft, was door B & W even gedacht aan het Slingerbos. Ook het nieuwe Bornhof was geopperd. Nadat de voorzitter had toegelicht dat plaatsing op het Oranjeplein op grote bezwaren zou stuiten, gaf hij volmondig toe dat de Walraadshof als plek voor de Wilhelminafontein ook B & W niet bevredigde. ‘Laten we dus het voorstel aanhouden en de Vereniging Koninginnedag berichten dat we momenteel echt nog geen goede plaats weten’, zo adviseerde hij.

* Noot van de redactie: de *Walraadshof* is een oude benaming van het terrein bij de Coehoornsingel/Burg. Dijkmeesterweg (bij de overweg); het *Oranjeplein* is het plein dat tegenwoordig de kruising vormt van de Heeckerenlaan, de Linte-lostraat en de Van der Capellenlaan.

Deze rubriek bestaat uit aangepaste versies van artikelen die zijn verschenen in het *Zutphens Dagblad* in het eerste kwartaal van 1963.